

Києво-Святошинський ЦСПР: доповідь на Міжнародній конференції до 22-х роковин Чорнобильської катастрофи

**Практичні аспекти розвитку та реабілітації територій,
забруднених внаслідок аварії на ЧАЕС
(з досвіду роботи Києво-Святошинського ЦСПР).**

*Самойленко К.А., Шпиця Т.В., Ващенко О.С., Слепова О.В.,
Яценко Г.Л.,*

Києво-Святошинський ЦСПР, Україна.

24 квітня 2008 року відбулася Міжнародна науково-практична конференція з вирішення питань соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Організатори заходу – Міністерство праці та соціальної політики України, Національна академія наук України та Академія Медичних наук України. На конференції обговорювались питання соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; медико-соціальні аспекти наслідків аварії на ЧАЕС; соціально-економічні проблеми постраждалих громадян, розвиток і реабілітація забруднених внаслідок аварії територій. Конференцію відвідали директор центру Ксенія Самойленко та інші спеціалісти центру. До конференції було підготовлено доповідь «Практичні аспекти розвитку та реабілітації територій, забруднених внаслідок аварії на ЧАЕС (з досвіду роботи Києво-Святошинського ЦСПР)».

З часу аварії на ЧАЕС минуло 22 роки, але, на жаль, і досі Україна часто асоціюється з Чорнобильською аварією.

Чорнобиль, маючи цілком конкретні економічні, екологічні, соціальні, психологічні аспекти, перетворився в глобальну обставину життя, у символ нашого часу.

Наслідки Чорнобильської катастрофи стали проблемою не лише України, а всієї світової спільноти. Тому у роботі із подолання наслідків аварії на ЧАЕС всі ці роки задіяні міжнародні організації.

Для подолання соціально-психологічних наслідків у

постраждалого населення з 1994 року почали створювати центри реабілітації в рамках міжнародного проекту ООН «ЮНЕСКО – Чорнобиль».

Метою створення центрів соціально-психологічної реабілітації є надання населенню соціально-психологічної підтримки двома шляхами: (а) з одного боку – надання соціально-психологічної допомоги місцевим жителям, евакуйованому населенню, ліквідаторам на індивідуальному та груповому рівні, (б) а з іншого боку, шляхом підвищення можливостей громад щодо розв'язання вищезгаданих проблем та подолання кризи.

Соціально-психологічна програма у першу чергу має на меті подолання суспільної апатії та «синдрому жертви» у населення, що постраждало від наслідків катастрофи. Вона також спрямована на підтримку ініціатив та розвиток особистої відповідальності серед громад, які піддалися впливу аварії.

В Україні центри соціально-психологічної реабілітації було створено в структурі МНС. П'ять таких центрів розташовані у Київській та Житомирській областях – Києво-Святошинський ЦСПР (м. Боярка), Коростенський ЦСПР, Бородянський ЦСПР, Іванківський ЦСПР, Славутицький ЦСПР. Кожен із них унікальний, має свої специфічні напрямки роботи.

Києво-Святошинський центр наймолодший, створений у 2000 році, розташований на території Київської обласної дитячої лікарні (КОДЛ).

Унікальність Києво-Святошинського центру соціально-психологічної реабілітації населення в двох паралельних і в той же час таких різних напрямках роботи – робота на лікарню і робота на громаду.

Розташування центру на території дитячої лікарні полегшує доступ до психологічної допомоги пацієнтам лікарні, а зростаючий запит на психологічні консультації від медичного персоналу лікарні та батьків хворих дітей є індикатором актуальності даної роботи.

Робота на громаду має свою специфіку. Населення територій, що постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС має комплекс стресогенних факторів:

- Проживання на забруднених внаслідок аварії на ЧАЕС територіях,
- Споживання сільськогосподарської продукції, вирощеної на забруднених територіях,

- Відсутність достовірної, доступної розумінню людей, регулярної інформації про стан територій підвищеного радіологічного контролю,
- Високий відсоток (вищий на забруднених територіях порівняно із іншими територіями) захворюваності дітей.

Все це впливає на світогляд, світосприйняття людей, сприяє формуванню «синдрому жертви» – особливої світоглядної позиції, яка проявляється у пасивному безвідповідальному ставленні до свого життя і здоров'я, через перебільшення впливу зовнішніх неконтрольованих людиною факторів (радіації), і применшення ролі власного способу життя.

Метою роботи на громаду є розвиток та реабілітація територій, що постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС, шляхом підвищення соціальної активності населення, пропаганди здорового способу життя, як елементу системи життєвих цінностей.

Серед форм роботи – індивідуальна та групова.

Серед методів групової роботи – проектний і клубний, які виявилися найбільш ефективними у роботі із потерпілими громадами.

Зручність проектного методу полягає у простоті планування заходів, визначенні ефективності та результативності. Проект включає комплекс занять і заходів, об'єднаних однією метою та реалізованих в певний період.

Проектний підхід дозволяє не тільки планувати позитивні соціальні зміни в спільноті, а і об'єктивно оцінювати проведену у цьому напрямку роботу.

Особливої актуальності проектний підхід набуває в тому випадку, коли мова іде про забезпечення сталого розвитку регіонів, спільнот та окремих груп населення.

Актуальними і ефективними виявилися проекти «Активна молодь», «Молодь за Боярку», «Здорове майбутнє», реалізовані спеціалістами центру.

«Активна молодь», «Молодь за Боярку» здійснювалися з метою підвищення соціальної активності молоді, усвідомлення відповідальності за своє місто та долю свого регіону.

Цільовою аудиторією була учнівська молодь міста Боярка та Києво-Святошинського району (місць компактного проживання населення, що постраждало внаслідок Чорнобильської катастрофи – Бузова, Шпитьки, Мила, Дмитрівка, Мироцьке, Горенка, Хмільне, Круглик).

В ході роботи учасники виділяли актуальні проблеми свого населеного пункту та розробляли соціальні проекти по вирішенню цих проблем.

Серед актуальних проблем молоді Боярської громади:

Проблема	%
Специфічні проблеми міста Боярка	53
Спорт і здоров'я	16
Екологія, природа	9
Загальнолюдські цінності, якості	6
Освіта, наука	6
Соціальна сфера	4
Безпека	4

Серед специфічних проблем Боярки виділено:

Проблема	%
Організоване дозвілля	37
Інфраструктура	23
Міста благоустрій	14
Комунальні служби	13
Інше	8
Можливості	6

Робота з реалізації проекту велася у 2 напрямках:

- Активізувати патріотичні почуття молоді, сприяти їх соціальній активності, допомогти учасникам усвідомити відповідальність за власне місто, долю свого регіону та реалізовувати цю відповідальність у конкретних вчинках.
- Допомогти учителям зрозуміти особливість проекту і їх роль у ньому, яка полягала в тому, щоб допомагати учасникам в реалізації їх міні-проектів (за запитом самих учасників), а не ініціювати таку роботу.

Реалізовані в результаті тренінгів соціальні міні-проекти учасників:

▪ Інформаційні компанії:

- агітаційно-інформаційні групи для інформування про небезпеку захворювань, що передається статевим шляхом, та СНІДу,
- шкільна газета про здоровий спосіб життя,
- листівки та шкільна газета для пропагування збереження чистоти в місті;

▪ Компанії з благоустрою територій власної громади:

- очищення території парку та лісу,
- виготовлення та встановлення лавочки та сміттєвих контейнерів біля школи,
- прибирання території біля пам'ятника героям Великої Вітчизняної війни, насадження квітів,
- насадження березової алеї,
- облаштування футбольного майданчику.

Вторинним ефектом даних тренінгів став досвід написання соціальних проектів учасниками, вміння планувати свою роботу і працювати в команді, відпрацювання навичок презентації.

Проект «Здорове майбутнє» реалізований з метою сприяння розвитку спільнот (громад, населення) постраждалих територій шляхом оздоровлення інституту сім'ї, поліпшення репродуктивного здоров'я молоді, а також зниження тривожності щодо впливу радіації на їх здоров'я та здоров'я їх дітей.

Цільова аудиторія – учнівська молодь міста Боярка та Києво-Святошинського району (місць компактного проживання населення, що постраждало внаслідок Чорнобильської катастрофи – Бузова, Шпиться, Мила, Дмитрівка, Мироцьке, Горенка, Хмільне, Круглик).

В ході проекту учасники отримали адекватну інформацію про вплив радіації на їх здоров'я. А усвідомлення ролі нездорового способу життя (шкідливих звичок, нездорового харчування) та безвідповідальної поведінки (невпорядкованого та раннього статевого життя, абортів), небезпеки від захворювань, що передаються статевим шляхом, та СНІДу для здоров'я учасників та їх майбутніх дітей, – результат роботи учасників. Аналіз якостей партнера з точки зору майбутнього спільного проживання, а також обговорення позитивних та негативних аспектів «пробного шлюбу» допоміг замислитись про важливість свідомого вибору партнера. Спеціально підготовлений комплекс занять сприяв розумінню учасниками своїх батьків, допоміг

усвідомити як вибудовувати стосунки із своїми батьками сьогодні і з своїми дітьми в майбутньому.

Готовий до реалізації проект «Дбаймо про себе» з метою пропаганди здорового способу життя, як елементу системи життєвих цінностей, а саме – активного ставлення до свого життя і здоров'я, усвідомлення зв'язку між своїм здоров'ям та здоров'ям своїх майбутніх дітей.

Результати роботи проектів отримуємо у вигляді проаналізованих анкет зворотного зв'язку. Зміни в світоглядній позиції, усвідомлення учасниками своєї відповідальності за власне життя та здоров'я, за життя свого регіону вважаємо показниками ефективності роботи певного проекту.

Клубний метод роботи ефективний для послідовного опрацювання певних тем із сталою аудиторією. Він зручний у плануванні зустрічей учасників клубу та дає можливість вирішити широкий спектр проблемних питань даної групи.

На сьогодні в Києво-Святошинському ЦСПР працюють:

Дитячий клуб – для дітей від 9 до 13 років, з метою розвитку психічних процесів, особистісного росту учасників, профілактики залежностей.

Підлітковий клуб – для учасників від 14 до 19 років, з метою особистісного росту учасників, профілактики залежностей, обговорення тем, актуальних для молоді, формування свідомої світоглядної позиції.

Спеціально підготовлені заняття допомагають формуванню навичок ефективного спілкування учасників, управління конфліктом та конструктивного вирішення конфліктів, контролю власних емоцій, прийняттого способу їх вираження та розпізнавання емоцій інших людей. На заняттях учасники набувають навичок лідерської поведінки, вміння висловлювати власну думку та проводити презентації, отримують допомогу у реалізації власного творчого потенціалу.

Значний позитивний резонанс в громаді має робота клубів для дорослих.

Клуб «Стати мамою» організований для вагітних жінок і членів їх родин, з метою психологічної підготовки до пологів та батьківства. Зустрічі в клубі відбуваються щотижня. В дружній атмосфері клубу майбутні мами мають змогу поділитися радіщами та неприємностями. Це дає змогу відчувати, що проблема конкретного учасника не унікальна, а притаманна багатьом і допомагає знімати гостроту емоційних переживань. Обговорення

актуальних проблем учасників доповнюється інформацією психолога. Базові теми зустрічей клубу:

- розвиток дитини до народження, її психологічні потреби,
- психологічні аспекти грудного вигодовування та підготовка до нього,
- догляд за дитиною (міфи і реальність),
- страхи перед пологами,
- виховання дитини: коли воно починається,
- масаж та гімнастика: психологічні аспекти,
- партнерські пологи: необхідна підготовка,
- допомога родичів (корисна і шкідлива).

Атмосфера клубу сприяє спілкуванню учасників і за його межами, а це в свою чергу творить так звані групи підтримки для майбутніх батьків.

Клуб «Свідомого батьківства» працює з метою надання психологічної, методичної, педагогічної допомоги молодим батькам та профілактики бездоглядності. Заняття проводяться щотижня в ігровому залі в змішаних групах – батьки з дітьми. Групи об'єднані за віком дітей. Спеціально підібрані іграшки допомагають розвивати невербальний інтелект дітей, їх моторику. А участь батьків в дитячих іграх допомагає налагодити розуміння з дітьми, навчає батьків терпінню, повазі до дитини, сприяє оптимізації взаємодії в системі «дитина – батьки». В теплій атмосфері клубу батьки мають змогу поділитися своїми враженнями, переживаннями з уважною аудиторією; розповісти про проблеми, з якими вони зустрілися і способи їх вирішення та почути думку інших молодих батьків. Психолог спрямовує хід бесіди, коментує поради учасників, надає додаткову інформацію.

Базові теми занять:

- підтримка грудного вигодовування,
- психологічні особливості дітей різного віку,
- формування у дитини навичок самообслуговування,
- розвивальні ігри для дітей різного віку,
- питання виховного впливу батьків та інших членів родини,
- питання трансформації стосунків молодого подружжя в стосунки молодих батьків,

- взаємодія батьків із старшим поколінням (дідусем та бабусяю).

Висновки:

Досвід роботи спеціалістів Києво-Святошинського ЦСПР показав, що проектний та клубний методи роботи особливо ефективні для формування активної життєвої позиції; відповідальності за власну долю та долю свого регіону; включення здорового способу життя в систему життєвих цінностей; формування особистості, активно задіяної у розвитку та реабілітації власного регіону. А робота з молодим населенням громади найбільше сприяє розвитку територій, що постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС. Адже саме молодь творитиме майбутнє цих територій.